

Валер'ян Підмогильний
Роман «Місто»

«Шість прикмет має людина: трьома подібна вона на тварину, а трьома на янгола: як тварина – людина їсть і п'є: як тварина – вона множитья і як тварина – викидає; як янгол – вона має розум, як янгол – ходить просто і як янгол – священною мовою розмовляє».

Талмуд. Трактат Авот

«Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?»

Анатоль Франс. «Таїс»

Жанр твору – модерний урбаністичний, інтелектуальний, філософський (екзистенційний), соціально-психологічний роман.

Тема – відтворення драматичної історії душі головного персонажа Степана Радченка – молодої людини маргінального типу, що не почуває себе певно ні в сільському, ні в міському оточенні, одірвавшись від першого і не приставши надійно до другого. Життя й трансформація вихідця із села в умовах великого міста; народження письменника.

Ідея – утвердження думки про неоднозначність натури людини, у якій поєдналися і високі пориви, і низька тваринна сутність; аналіз психології людини-завойовника, людини-творця.

Мотиви: «людина-митець», «романтики й прагматики», «місто й село», «українізація», «місто», «кохання», «душа й тіло», «гроші».

Час подій: 1920-ті роки (період українізації).

Місце подій: Київ.

ПЕРСОНАЖІ РОМАНУ

- ✓ **Степан Радченко** – головний герой;
- ✓ **Надійка** – дівчина з села;
- ✓ **Левко** – студент;
- ✓ **Ганнуся та Нюся** – товаришки Надії;
- ✓ **Лука Гнідий** – крамар, у якого жив Степан;
- ✓ **Тамара Василівна** – дружина крамаря, коханка Степана;
- ✓ **Максим** – син Тамари Василівни (мусіньки) та крамаря;
- ✓ **Борис** – студент, товариш Степана;
- ✓ **Зоська** – міська дівчина, кохана Степана;
- ✓ **Рита** – балерина;
- ✓ **Вигорський** – поет, товариш Степана.

Проблематика

1. Порушення гармонії між навколишнім та внутрішнім світом.
2. Проблема вибору та його наслідків.
3. Проблема духовної дезорієнтації в умовах складних громадянсько-політичних процесів.
4. Проблема нестатків.
5. Проблема почуттів, любові та сімейного “щастя”.
6. Проблема сенсу людського життя.
7. Відповідальності особистості за власне існування.
8. Проблема інтелекту.
9. Роль і значення мистецтва, науки й наукового прогресу для суспільства в цілому й людини зокрема.

Композиційні особливості роману

Розповідь подана через історію душі Степана Радченка. Підмогильний, формуючи нову модель психолого-реалістичного роману, експериментує з композицією: на традиційну оповідну з її зав'язкою, кульмінацією, розв'язкою (у романі «Місто» це сюжетна лінія становлення письменника) накладає кризову (сюжетна лінія Степанових стосунків із жінками), яка характерна для пригодницьких творів. Таким чином він динамізує психологічний роман.

Роман складається із 2-х частин.

Експозиція – приїзд до Києва, знайомство з містом.

Зав'язка – поселення у Гнідих.

Кульмінація – смерть Зоськи.

Розв'язка – усвідомлення самотності.

Підмогильний подає образи 5 жінок, у тому числі й образ повії. Впадає в очі змістово-образна подібність творів Мопассана й Підмогильного, проте, не зумовлює ідейної близькості романів: якщо ідеєю Мопассана викриття типу «чоловіків-завойовників», які не гребують ніякими засобами задля досягнення своєї мети (отримання місця під сонцем у суспільстві, де гроші й статус визначають усе), то ідея Підмогильного цілком відмінна: побачити психологічну особистості як екзистенційний шлях пошуку смислу буття.

Кімната символізувала фізичне утвердження в місті, зміцнення матеріального становища, а жінки – це немовби етапи внутрішньої еволюції Степана, етапи вживання його в міське середовище. Так, **Надійка** його цікавить, доки він відчуває свою внутрішню причетність до села, *«вона була від села, що зблякло в ньому»*.

Мусінька – пошук опори у великому місті, потреба також тепла і захисту, час формування нових сил; **Зоська** допомагає адаптуватися у місті, прилучитися до його темпу; **Рита** – усвідомлення досягнутого, могутності, перемоги.

Жінки для Степана водночас – це порятунок від самотності в чужому для нього середовищі. З цього приводу Соломія Павличко писала:

«Жінки для Степана Радченка — талісман його успіху, по суті його жертва... Жінка є лише об'єктом почуття й екзистенціального пошуку чоловіка. Однак цей пошук абсурдний, як абсурдне саме життя... Для чоловіків це пошук самоствердження, а не кохання».

Із фрагментів речей, людей і звуків автор складає портрет міста. В міру освоєння Степана в Києві змінюється і його сприйняття. Місто бачиться зсередини, хоча не перестає лякати, а далі — все ясніше, чіткіше його риси.

Пересування у пролетарі міста супроводжується також перевдяганнями. На початку твору секретар лекторського бюро радить Радченкові змінити одяг: *«Всі лиха українців в тім, що вони кепсько одягаються»*.

Перед крамницею з модним і дорогим одягом Степана не полишає переконання у те, що варто йому лише змінити свій вигляд — і він зможе створити щось надзвичайне. Переселяючись до нового помешкання, Степан спалює своє старе вбрання і викидає на смітник чоботи. Протягом твору ми спостерігаємо, як Степан піднімається щаблями міського життя. Саме в Києві юнака захоплює література, він починає писати, стає відомим письменником і залишає навчання.

Він був певен, що вирушає «завойовувати» місто, що місту потрібна *«свіжа кров села»*, яка змінить *«його вигляд і істоту»*. А він — один із цієї зміни, якій за долею *призначено перемогти*». Але, вникаючи поступово в нове життя, стає його апологетом, і думки про повернення остаточно зникають. Підмогильний не ставить собі за ціль зробити документальний опис письменницького середовища, він показує народження Автора, його успіхи.

і невдачі, його мандри різними світами роману Степан переходить через світ студентства, так і не закінчивши вищої освіти, зазирає до робітничого середовища друкарні. Солідний уривок часу довелося йому витратити на життя у світі міської богеми — театральної публіки, тих, хто вечорами виходить на прогулянки та блукає вулицями й вуличками міста, переважно тільки тому, що насправді не має власного затишного куточка.

Письменник показує «засідателів» видавництв, гральних залів та дешевих підвальчиків. Нарешті, він заводить свого героя й читача у ще один світ помешкання типової міської сім'ї, зразкових міщан Бориса Вікторовича (колишнього доброго знайомого) Надії Семенівни (першого Степанового кохання).

Наприкінці роману Підмогильний «змушує» Степана Радченка ще раз обійти знайомі йому місця: щось залишилося незмінним, щось стало зовсім іншим, можливо, саме через Степанове втручання.

Але відбувши такі «оглядини», Степан остаточно переконується, що все це для нього чуже, далеке або й ненависне. Якщо він і любить своє минуле, то не за те, що воно було, а саме за те, що воно минуло.

Українська література